

IRODALOM.

Emlékkönyv Beöthy Zsolt születésének hatvanadik fordulójára.
Irták tanítványai, barátai tiszteletű (Budapest 1908. Athenaeum irod. és nyom. részvénytársulat nyomása).

Beöthy Zsolt a magyarság kulturális fejlődésének legujabb korában kétségkívül hatalmas munkát végzett és végez. Egyesül benne a tudós, az író, a költő és a tanár.

Mint embert, tudóst és tanárt, a társadalom, barátai, munkájának társai, és tanítványai egyaránt becsülik és szeretik.

Nemes gondolat volt ezért, hogy tiszteletű 60-adik születés napjára egy emlékkönyvben összegyűjtötték gondolatvilágukból azt, ami az ő szellemével rokon, közös. A könyv íróinak egy része a művészetről, irodalomról és paedagogiai kérdésekről értekezik, más része szép-irodalmi alkotásokat nyújt. Legnagyobb részük tanítványai sorából került ki. Mindenegyik szerző olyas valamit írt, ami értekezésének tartalmát tekintve a mester lelki életével törekvéseivel, munkásságával szorosabb vagy lazább kapcsolatban van.

A könyv anyaga négy hatalmas szakaszra oszlik.

Az első szakasz eszthetikai tanulmányokat tartalmaz. Ebben a szakaszban 18 tanulmány van, köztük Medveczky Frigyes, Dóczy Lajos, Alexander Bernát, Berzeviczy Albert, Bódiss Jusztin tanulmányai. A második szakasz az irodalomtörténetnek és nyelvészetnek van szentelve. Ebben 30 tanulmány foglaltatik, s a legjobb nevekkel találkozunk, minők: Angyal Dávid, Sebestyén Gyula, Négyesy László, Császár Elemér, Szádeczky Lajos, Schuschny Henrik dr., Ferenczi Zoltán, Szász Károly, Rákosi Jenő, Sebestyén Károly.

A harmadik szakasz a paedagógiának van szentelve, a negyedik pedig a szépirodalomé. Természetes, hogy bennünket első sorban a paedagogiai rész érdekel. E szakasz 13 cikket tartalmaz, melyek közül néhány, mint Zsilinszky Mihály: «Hazafiság, Nemzetiség.» Ilosvay Lajos: «A szerves kémia némely sikerei és sikertelenségei.» Dienes Valeria: «A pragmatizmusról» Waldapfel János: «Az igaz, szép és jó alanyi és tárgyi elemzés» című cikke a paedagógiával csak igen távolról függnek össze.

A szakasz élén dr. Reichenhaller Kálmán emlékezik *«Egy nagy tanárról»* Bunsenről, kinek oldala mellett két évet töltött Heidelbergben. Egyszerű, de kedves visszaemlékezés ez egy nagy tudósra, jó tanárra s nemeslelkű emberre. E néhány lapnyi jellemzés kellemes tanubizonyossága, hogy még a tudományos nevelésben is: a példának, a munkás életnek milyen nevelő ereje van. Ennek az értékes principiumnak kell-e beszédesebb bizonyítéka — a Beöthy Emlékkönyvnel s írónak becses törekvéseinél?

Beöthy tudatos, tervszerűen fölépített, s nem ötletszerű előadásai, másrészt ragyogó stílusa és a nemzeti irodalom mezején folytatott működése a fiatal fogékony lelkekre nem maradhatott hatástalanul.

Ez a derék gárda. komoly akarásával és szép eredményeivel nemcsak mesterének lehet büszkesége, de egyúttal minden nevelőnek is megnyugvása lehet nehéz munkájában.

Kármán Mór: «A nevelés célja és feladatai. Alapvető elmélkedés» címe alatt egy rövid, de igen tartalmas értekezésben az erkölcsiséget állítja a nevelés összes tevékenységeire irányadó végcélul. Felveti aztán a kérdést, hogy elérhető-e minden egyes esetben az ekként megállapított cél? Azt a feleletet kapja, hogy a tények a nevelő munkásságnak minden egyes esetében némi korlátait mutatják. Ilyen korlátok az *egyéniséget*, személyiséget alkotó külső és belső körülmények és tényezők. Kármán már most ama tényezőket keresi, melyek az emberiség közös tulajdonának tekinthetők melyek társadalmi és nemzeti közösségünk tartalmát alkotják. Azt találja, hogy: «Az egyéni különbségek mellett vannak közös emberi tulajdonságaink s egyetemes erkölcsi feladataink, az egyes csak a nemzeti élet közösségében lelheti hivatását.»

Beöthy Zsolt tanításának célja is mindig ez volt. Kutatni a művelt emberiség kiváló szellemi megnyilatkozásainak eredményeit, azok okait, az így meggazdagodott lelket a magyarság kulturájának kohójában formálni, hogy a nemzeti élet közösségébe beleolvadjon. Főadatának tekinti az ifju lélek amaz alkotó részeinek fejlesztését s művelését, melyek a nemzeti lélekkel leginkább közösek, vele rokonok. A nemzeti lélek, a faji összetartás ápolása a közösség érdekében ez lebeg szeme előtt.

Igy találkoznak Kármán és Beöthy a nevelés céljának kitűzésében.

De bizonyára egyetért Beöthy azokkal a gondolatokkal és eszmékkel is, melyeket másik nagy paedagogusunk Fináczy Ernő *Charles Dickens-ről* és regényalakjairól szólva, a nevelésre vonatkozólag kifejezésre juttat. Bizonyos, hogy kevesen irtak Dickensről, alakjairól, annyi megértéssel és oly finom lélektani elemzéssel, mint Fináczy.

Gyönyörű gondolatokat fűz össze művészi stílussal megírt tanulmányba. Ez az értékezés valóságos kabinet-darab.

Dickens hőseinek és hősnőinek egyszerű nemes erkölcsi felfogásából indul ki, s ebből von következtetést magának az írónak elveire a nevelést illetően, s az ő erkölcsi felfogására. Fináczy két, korunkban igen aktualis kérdést hoz Dickenssel kapcsolatba. Az egyik a nevelés lehetőségeire vonatkozik, a másik a pozitív tudományoknak a paedagógiában való térfoglalását illeti. Mind a két kérdés szorosan összefügg korunk természettudományi haladásával. Fináczy rámutat először arra, hogy Dickens miként felel e kérdésekre, aztán maga is kifejti álláspontját. Dickensről ezt mondja: «Ha Dickens regényeinek főalakjait a felvetett kérdés szempontjából elemezzük, meggyőződhetünk, hogy az író rendületlenül hisz az ember veleszületett természetének erejében. E hite szüli jellemeinek említett egyoldalúságát, mely előtt Dickens legrajongóbb [tisztelője sem hunyhat szemet. A rossz ember már egész kis korában rossz volt, a jó ember már első gyermekéveiben jelét adta igaz szívének.» Íme ez mutatja, hogy Dickens a nevelés mindenhatóságában nem bízik, mint a sensualisták, de talán nem is olyan pesszimista, mint Schopenhauer.

A második kérdésre meg, mely a pozitív ismeretek, tények ismeretére vonatkozik. Dickens alakjainak pszichológiájából azt a feleletet lehet kiolvasni, hogy «Ethikai megismerésről Dickens nem tud. Ezt minden regénye bizonyítja. Semmi érzié sincs ahhoz, amit intellektualismusként neveznek. A jó forrása kizárólag az érzelem. Lehet, hogy a világot az értelem kozmányozza; de nem ez a kormányzás vagy ennek külső sikere az élet értékei közül a legbecesebbik. A summum bonum az igazi szív boldogsága. Ha az értelem ereje ebben a földi életben ezerszer diadalmaskodik is, a szív birodalma az, melyben az örökkévalóság lakozik. A gyermek legdrágább kincse nem az ész, hanem a szív. A legegyszerűbb ember is földöntúli dicsfényben ragyoghat szíve nemességével és igazságával, túlragyoghatja az eszeseket és hatalmasokat, kiknek lelke sivár, kedélye szegény, szíve üres.»

A kedélyképzés nevelő-értéke, az érzelmek világának tudatos fejlesztése programmszerűleg van meg e szép szavakban. De Fináczy nem tagadja a pozitív tudományok nevelő értékét, szellemképző erejét és életrealitását sem. Azonban: «A gyermeknek nemcsak az kell, hogy tényeket ismerjen. A képzelet játékaival, a mese aranyos birodalmától, a haszon és érdek nélkül való jótól és széptől, az önzetlen gyönyöröktől sem szabad elzárunk, ha azt nem akarjuk, hogy elfonnyadjon lelkülete, mint a virág, melyet napsugár sohasem

ér. Aki ezt tagadja, a gyermeket teljességgel nem ismeri. Amit a gyermek legelőször és mindenek fölött megkíván, aminek hiányát legjobban érzi és leginkább megsínyli; amire az ő lelkének legnagyobb szüksége van, nem a mértan, nem a fizika és kémia, nem a grammatika és a szótár, — hanem ennél sokkal egyszerűbb valami: a szeretet. Talán senki sem érezte át mélyebben ezt a nagy igazságot, mint Dickens.»

Így jelöli ki Fináczy az emberi lélek sajátos strukturájára, vágyaira támaszkodva, a nevelés célját, a hozzá vezető utakat és eszközöket. E cikk igazi gyöngye pädagogiai irodalmunknak.

Rombauer Emil: «*Élet és iskola*» című értekezésében a középiskola főfeladatát abban látja, hogy az megtanítsa a tanulót tanulni.

Kiemeli s hangsúlyozza a modern kultúra fejlődésének nagy fontosságát a régi görög-latin kulturával szemben.

Jó középiskolát kíván, mert ha rossz, legyen akár gimnázium, akár reáliskola a neve, eredményt elérni nem fog. A jó középiskola *sine qua non*-ja a jó tanár. A jó tanárnak pedig kötelességét pontosan kell teljesítenie, hogy ezzel a tanulóknak példát mutasson.

Rombauer a reális irányú iskolák régi, kipróbált harcosa. Nem ellensége ő a latin és görög kulturának sem, de látja a modern nyelvek és természettudományi ismeretek óriási nagy jelentőségét a modern életben s szeretné az iskola falai közé ezt nagyobb mértékben bevinni, mint ahogy ez nálunk eddig történt.

Fináczy ideális felfogása, Rombauer praktikus irányú törekvései szépen harmoniába hozhatók, ha a nemzet ifjúságának nevelését irányítani akarjuk.

Nem belemagyarázással, csak e kétféle szellem okos párhuzamba állításával is ki lehet belőle olvasni a nevelő-ideálok harmóniáját. Az ifjúság nevelésében és tanításában arra törekedjünk, hogy annak egy része oly ismereteket szerezzen, melyek a nemzet anyagi haladásának és gazdagodásának előmozdításához szükségesek. Az ifjúság eme része se hagyja azonban szívének, kedélyének kiművelését parlagon, valamint ama másik rész is tanuljon gondolkodni praktikusán, okosan, hogy az élet nehéz helyzeteiben fönn ne akadjon.

Beöthy Zsolt bizonyára egyetért mindkettővel, hisz a «legnagyobb magyar», kit épen ő oly híven tudott az ifjúság szeme elé varázsolni; Széchenyi, küzdött talán összes nagy magyarjaink között a legöntudatosabban a nemzet gazdasági és vagyoni gyarapodásáért. Széchenyi legremekebb példája annak, miként egyesül a praktikus értelem, a nemesen érző, szinte túlzott finomságig művelt kedéllyel.

«*Gondolatok a tehetség társadalmi neveléséről*» címen dr. Schmidt Mária arról ír, hogy a tehetség magában véve igen kevés

értékű. Becsessé a nevelés teszi. Sorra veszi azokat a körülményeket, tényezőket, melyek a tehetség nevelését a társadalomban előmozdítják vagy hátráltatják.

Beke Manó dr. «*A vizsgálás pszichológiája*» címen a főiskolai, különösebben a matematikai vizsgálatok rendjéről szól. Helyesen mutat rá a mai vizsgarendszer hibáira, annak okaira. A középiskolai vizsgálatokat illetőleg a mai rendszerrel nincs megelégedve, az a kívánsága, hogy: «úgy kellene tanítanunk, hogy a lelki fogyatkozások nélkül való tanuló a *továbbtanuláshoz* okvetlen szükséges ismeretanyagot elsajátíthassa; amennyiben pedig ez teljesen lehetetlen, arról kellene gondoskodni, hogy szakiskolában folytathassa tanulását, amelyben egyéni képességeinek és rátermettségének megfelelő kiképzésben részesülhessen mindenki. Persze ehhez sok minden kellene: kellő számú középiskola, hogy a zsufoltság megszűnjék, ugyancsak kellő számú szakiskola, a szakiskolát végzettek boldogulási esélyeinek fokozása — ami már a magas politikába vág — és különösen társadalmunk félszeg nézeteinek eliminálása.»

Első pillantásra látható, hogy ez nagyon is utopisztikus kívánság.

Ha a mai vizsgarendszeren javítani akarunk, a meglévő mostani középiskolai állapotokra kell, mint alapra, támaszkodni.

A kérdés sikeres megoldása a középiskola mai állapotát tekintve igen nehéz. Ami ma tehető, tisztán a tanárok lelkiismeretén nyugszik. A javítás egyik módja a jó tanítás s mennél szélesb körű lélektani pædagogiai tudás.

Berczik Árpád: «*Vörösmarty s a magyar nő és Körösi Henrik: «A magyar szó»* című cikkeikben a nemzetiségi kérdést illetőleg mondanak el néhány megjegyzést. Berczik a szeretetreméltóságot ajánlja a nemzetiségek megnyerésére. Kívánja a nyelvtisztaságot, a nemzeti érzés kidomborítását s mindebben a magyar nőnek fontos szerepet juttat.

Hogy a magyar kulturállam teljes kiépítésében a nőre is fontos szerep vár s hogy a nemzet reájuk is nagy mértékben számít, azt senki oly mélyen át nem érezte, mint épen Beöthy Zsolt. El is követett mindent, hogy a nők magasabb műveltséget szerezhessenek. Ez is jellemző Beöthy Zsolt finom lelkületére, de előrelátó gondolkodására is. Célja volt: minden erőt összpontosítani, hogy a nemzeti kulturmunka minél intenzivebb, minél egyetemesebb legyen. Ebből a munkából nem akar kizárni senkit, sőt új erőket akar még toborozni, s ez új erők izmosításán, fejlesztésén fáradhatatlanul dolgozik, mert az, aminek közéleti munkássága kezdetén ismerték meg s aminek jubileumán tisztelik: igazi kulturpædagogus:

★

Ozorai Frigyes.